

■ Presentació

Oriol Camps

El plantejament de les Jornades partia de la pregunta sobre les diferències entre el llenguatge de les sèries de producció pròpia i el de les pel·lícules doblades. Per això, el temps de la primera conferència es va repartir entre Sergi Pompermayer, guionista, que escriu per a les sèries, i Lluís Comes, traductor, que escriu per al doblatge. Una primera hipòtesi de resposta deia que les sèries sempre són un producte més local i més efímer, i que per això mateix es poden permetre un llenguatge més pròxim al col·loquial «real», mentre que les traduccions traslladen a la nostra llengua una història concebuda en una altra cultura i una altra llengua, i per això mateix no la poden «acostar» tant. Però en aquesta primera sessió la resposta apunta a una qüestió més de fons: el llenguatge depèn en primer lloc del tema. Les *sitcoms* de producció pròpia i les pel·lícules parlen de coses diferents, i per això utilitzen llenguatges diferents. Els temes costumistes com els que ocupen sovint les nostres pantalles, de *Plats bruts* o *Porca misèria* a *Ventdelplà* o *El cor de la ciutat*, impliquen una intenció de realisme fins i tot en el llenguatge –amb els límits més o menys estrictes que imposa la comunicació pública. Però el costumisme –fins i tot en la versió més «viva» i actual– es pot arribar a sentir com una llosa que pesa damunt la creativitat. Quan els lingüistes encara ens estem plantejant què hem de fer amb el llenguatge col·loquial, els guionistes senten que els empresona i que haurien de sortir-ne per crear llenguatge en esferes diferents; per exemple, en històries d'acció. Segons en Sergi, cal «fugir d'aquest únic registre que està amarant tots els productes de ficció que estem fent». Sense

abandonar aquestes sèries que tenen un públic fidel, cal oferir gèneres diferents i «obrir una porta enorme a nous productes que ens permetessin mostrar altres dimensions de la nostra llengua i que ens permetessin connectar amb un públic més jove». Em sembla molt important aquesta reivindicació. Fer sèries sobre temes diferents ens obligarà a sortir del col·loquial estricte, encara que no podem oblidar que sempre que hi hagi una conversa informal, des del punt de vista dels lingüistes hi haurà col·loquial; però per als guionistes serà diferent, perquè no estaran imitant un llenguatge conegut, sinó creant un llenguatge adequat a noves situacions.

D'altra banda, el realisme pur, la pura imitació del llenguatge real, que a vegades es confon amb la versemblança, tampoc no pot ser la norma absoluta. En el cas de les traduccions, en Lluís Comes ens deia que el guió te'l trobes fet, tant en el contingut com en el to i l'estil amb què parlen els personatges, i que una bona traducció l'ha de poder recuperar. Per exemple, les paraules medievals a *Shrek*, o els nens de set anys de les pel·lícules infantils, que no parlen com correspondria a la seva edat, perquè convé que, a més d'entretenir la canalla, entretinguin els adults que els acompanyen al cinema. Tampoc en Sergi no fa escarafalls al llenguatge artificios, si correspon al gènere i la situació és prou potent per fer-lo creïble: i aquí tornem a la resposta inicial: és el tema, és la situació, el que determina el llenguatge.

Totes dues conferències agafen tons reivindicatius: tant el guionista com el traductor senten que treballen condicionats pel mitjà, per l'equip, pel que els demanen les empreses, però sobretot per

Acte inaugural a la sala
Prat de la Riba de l'IEC

Foto: Pere Virgili

D'esquerra a dreta:
 Francesc Escribano,
 director de TV3;
 Josefina Cambra,
 degana del Col·legi;
 Miquel Pueyo, secretari
 de Política Lingüística;
 Joan Peytaví, de l'IEC,
 i Joan Boada, director
 general d'Innovació

Foto: Pere Virgili

idees acceptades sense pensar-hi per moltes de les persones que participen en el procés de producció dels audiovisuals, que sovint ni tan sols estan ben formulades ni són pròpiament conscients. Com la idea de parlar per a tothom, que segurament és vàlida per als informatius, però no en els espais de ficció, on el públic està cada vegada més fragmentat per edats i per preferències diverses; o la idea que el català no s'entén quan s'allunya del castellà, que va ser rebutjada pels assistents en diversos moments. En aquest sentit, en Lluís ens parlava de la doble subordinació a l'original (que és d'on surt «tot») i a la traducció castellana, que molta gent considera acríticament que és «la bona», sense arribar mai a comparar la feina del traductor amb l'original. La comparació amb el castellà és contínua, cosa que no passa en els mercats unilingües com el francès o l'alemany. Fins i tot es vol que es digui el mateix en català que en castellà, gairebé paraula per paraula. Però sempre acostant el català al castellà, mai a la inversa. Aquesta subordinació es dona també en els títols de les pel·lícules, que segueixen sempre l'opció que s'ha pres en la traducció al castellà que es distribueix a l'Estat espanyol. Afegim-hi els supervisors de les productores, que revisen les traduccions i demanen que les retradueixin literalment a l'anglès per saber la mena de paraules o expressions que hi ha, i que s'alarmen quan confonen els sons del català amb els de l'anglès...

També hi ha la subordinació mercantilista-cultural: les productores obliguen a mantenir els noms dels personatges en anglès, encara que es tracti d'una pel·lícula infantil en què la traducció dels noms ajudaria el públic a fer-se-la seva. Finalment, la submissió als

«star talents», que fa creure que una pel·lícula tindrà més audiència si la dobla la veu d'un famós...

Tot i aquesta colla de problemes, els equips humans de traductor, ajustador i lingüista que s'han format al voltant de TV3 són molt bons i els especialistes en doblatge els valoren tant a Espanya com al món.

Durant el col·loqui que va seguir les exposicions, a banda de comentaris diversos, es van tocar dos punts que val la pena destacar. En primer lloc, el problema de les variants del català en la ficció. A les sèries i sobretot a les pel·lícules, els personatges parlen en català central. És com si el català central fos més neutre, més «deslocalitzat»: pots situar una història on sigui amb els personatges parlant en català central; però, en canvi, el català occidental se sent que identifica tot un col·lectiu de parlants, que fàcilment se senten ofesos quan no els agraden les característiques del personatge que parla com ells. És per això que no se solen barrejar els accents en els doblatges. Naturalment, amb una sèrie com *Lo Cartanyà* tampoc no es pretenia retratar tot aquest col·lectiu de parlants; però les reaccions van ser de tota mena, com també es va veure en les intervencions del diàleg. En el debat també va sortir un problema semblant en relació amb el català oriental: com podia ser que se situés una sèrie a Girona o a Manresa sense que els actors parlessin com a Girona o a Manresa?

Un altre punt connectat amb aquest és el de la preparació dels actors precisament en l'aspecte lingüístic: no solament han d'interpretar bé, sinó que han de dir bé el que han de dir, i amb bona entonació. No pot ser que es demani al traductor que canviï una frase «perquè l'actor no és capaç de dir-la», o que l'acumulació de palatals de «lluny enllà» es converteixi en un problema. Els actors haurien de tenir fins i tot la capacitat de reproduir diversos accents del català. Més d'una intervenció apuntava a l'Institut del Teatre per reivindicar «una escola d'art dramàtic que en l'aspecte lingüístic sigui més potent». Aquestes demandes, però, no han d'implicar un descrèdit per a tots els que actualment exerceixen aquesta professió; hi ha molts actors que parlen bé i es preocupen per utilitzar la llengua amb una correcció exquisida, i no estaria bé que jo no me'n recordés aquí.

Cap al final van aparèixer algunes preocupacions més pròpies dels lingüistes: quines paraules o quines construccions hem de

Oriol Camps
Foto: Pere Virgili

deixar dir i quines no quan ens trobem davant un guió que vol reproduir el llenguatge col·loquial, etc. Però això ja reclamava una altra mena de fòrum.

En aquest, per resumir, es van assenyalar quatre reptes que tenim plantejats en el camp de la ficció: poder parlar de més coses, d'històries «potents» més enllà del costumisme; poder utilitzar qualsevol paraula sense subordinació al castellà, trobar l'encaix entre les variants del català en la ficció, i millorar la preparació lingüística dels actors.

ORIO CAMP és assessor lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals.